

Lik fatalnih žena u hrvatskoj književnosti u 19. i 20. stoljeću

Džaja, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:754752>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Lucija Džaja

**LIK FATALNIH ŽENA U HRVATSKOJ
KNJIŽEVNOSTI U 19. I 20. STOLJEĆU**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

Lucija Džaja

**LIK FATALNIH ŽENA U HRVATSKOJ
KNJIŽEVNOSTI U 19. I 20. STOLJEĆU**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Domagoj Brozović

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ROMANTIZAM, REALIZAM I MODERNIZAM.....	2
2.1. ROMANTIZAM.....	2
2.2. REALIZAM	4
2.3. MODERNIZAM.....	8
3. KARAKTERISTIKE FATALNIH ŽENA	13
4. ZLATAROVO ZLATO	15
4.1. KLARA	15
5. U REGISTRATURI.....	18
5.1. LAURA	19
6. GOSPODA GLEMBAJEVI.....	21
6.1. BARUNICA CASTELLI.....	22
7. ZAKLJUČAK.....	25
8. POPIS LITERATURE.....	27

1. UVOD

U ovom završnom radu bit će prikazan lik fatalne žene u hrvatskoj književnosti 19. i 20. stoljeća kroz reprezentativne romane *Zlatarovo zlato* Augusta Šenoa i *U registraturi* Ante Kovačića te dramu *Gospoda Glembajevi* Miroslava Krležu. Lik fatalne žene oblikovao se u razdoblju romantizma, a nastavio se razvijati u razdoblju realizma. Kroz brojna djela lik fatalne žene nosi relativno iste karakteristike: očaravajuća ljepota, iznimna inteligencija, proračunatost i snalažljivost. One su hrabre i uporne te ih ništa ne može zaustaviti da ostvare vlastite ciljeve i zamisli. Fatalne žene su amoralne i dijabolične te se često javljaju kao glasnice smrti, propasti i nesreće. Nemeč navodi kako su one najživlji i literarno najuvjerljiviji ženski likovi hrvatske književnosti (Nemeč, 1995: 58). U radu prvo krećemo od pregleda književnih razdoblja romantizma, realizma i modernizma. Ukratko ću predstaviti osnovne značajke navedenih razdoblja u europskoj i hrvatskoj književnosti. Potom ću obraditi karakteristike fatalnih žena i njihovu ulogu u radnji romana. Glavni dio rada posvetit ću likovima fatalnih žena koji se pojavljuju u navedenim djelima te usporediti glavne osobine fatalnih žena kroz lik Klare, Laure i barunice Castelli. Obradit ću način njihova života, postupke i sudbinu.

2. ROMANTIZAM, REALIZAM I MODERNIZAM

2.1. ROMANTIZAM

U drugoj polovici 18. stoljeća, za vrijeme potpune dominacije antičke klasike, javlja se ideja za novu i modernu kulturu utemeljenu na kršćanskim tradicijama. Nova kultura, koja se naglo razvija tijekom 19. stoljeća, obuhvatila je brojne sfere života i svoj utjecaj ostavila u filozofiji, historiografiji, teologiji, likovnoj i glazbenoj umjetnosti, književnosti itd. U društveno-povijesnom kontekstu, kraj 18. i početak 19. stoljeća obilježeni su važnim događajima, ubrzanom modernizacijom u svim društvenim sferama i promjenom tumačenja čovjekova položaja u svijetu. Od važnih događaja posebice se ističe 1789. godina i Francuska revolucija. U europskim je državama sve jača bila i potreba za utemeljenje modernih nacionalnih država. Sve promjene koje su zahvatile ovo razdoblje, bilo da je riječ o promjenama u političkoj, društvenoj ili drugoj sferi života, bitno su utjecale na razvoj nove epohe – romantizma.

Romantizam u književnosti, ali i u ostalim oblicima umjetnosti, predstavlja se kao škola, stil, pokret ili strujanje s početka 19. stoljeća (Bobinac, 2012: 7). Što se tiče periodizacije književnosti romantizma, ne postoji strogo definiran početak i kraj. U književnosti se romantizam uglavnom ograničava na razdoblje između posljednjeg desetljeća 18. stoljeća i sredine 19. stoljeća, ali uz određena odstupanja zbog toga što se u pojedinim nacionalnim književnostima romantizam javlja u različito vrijeme. Romantičari, okruženi brojnim procesima i promjenama u svakodnevnom životu, stvaraju nove slike o prošlosti fokusirajući se prije svega na dvije epohe, na antiku i na srednji vijek. Umjetnost povijesno dovršenog razdoblja antičke klasike suprotstavljali su umjetnosti kršćanske Europe i srednjeg vijeka u kojem vide romantičarsku davninu (Bobinac, 2012: 59). Ipak, valja naglasiti da su se brojni romantičari nastavili referirati na antičke uzore. Na romantičku kulturu u velikoj mjeri utječe i potreba za formiranjem nacija te novi pogled na jezik i njegovu upotrebu što će se posebno isticati u pojedinim nacionalnim književnostima. Romantizam karakteriziraju i obilježja kao što su sklonost mašti i osjećajnosti, kult prirode, tematiziranje nesretnih sudbina i jakih strasti, nadnaravnog i fantastičnog te se sve više nameće individualnost (Bobinac, 2012: 15). Što se tiče zastupljenih tema i motiva u književnosti romantizma, oni uključuju tragičnu i neostvarivu, ali i beskrajnu ljubav, bajkovita i fantastična zbivanja, gubitak identiteta modernog čovjeka i potragu za novim identitetom,

buntovništvo, ljubav prema domovini, tamne strane prirode i čovjeka, idealne, ali i dijabolične likove te brojna druga obilježja karakteristična za razne nacionalne književnosti romantizma (Bobinac, 2012: 245). Među brojnim tipovima likova koji se javljaju u doba romantizma, često se pojavljuju dijabolični likovi. Oni vode dvostruk život, uništavaju sve što im stane na put, u sebi nose neku vrstu unutarnjeg pakla te sudjeluju u zločinima poput razbojstva, incesta i ubojstva. Javljaju se u pričama u kojima se ispod naizgled idilične svakidašnjice otvaraju mračne, sotonske dubine te ih se povezuje s likom đavla koji je ujedno lik iz kršćanske predaje. Najpoznatije dijabolične likove stvorili su Matthew Gregory Lewis u romanu *Redovnik* (1796.) i Ann Radcliffe u romanima *Udolphove tajne* (1794.) i *Talijan* (1797.) (Bobinac, 2012: 256). Kada su u pitanju književne vrste razdoblje romantizma obilježeno je nastankom novih žanrova. Nastaju lirske pjesme nadahnute narodnom poezijom, balade i umjetne bajke. Javljaju se i razni dramski žanrovi kao što je tragedija usuda i povijesna drama. Što se tiče romana, posebice se ističu gotski i povijesni roman. Prvi primjer gotskog romana je *Otrantski dvorac* (1764.) engleskog pisca Horacea Walpolea. Klasična obilježja gotskog romana su motivi zločina i ljubavi, strast i nasilje, radnja koja se odvija u negostoljubivim, hladnim i osamljenim okružjima i noćni ugođaji koji izazivaju nelagodu. Gotski roman utjecao je na brojne romantičare koji su razne elemente žanra integrirali u vlastita djela (Bobinac, 2012: 91). Među autorima na koje je utjecao gotski roman je engleski književnik Walter Scott kojemu se pripisuje stvaranje modela romantičkoga povijesnog romana. Glavna obilježja koja se navode u Scottovom modelu povijesnog romana su empirizam i historicizam (Bobinac, 2012: 203). Radnja romantičkog povijesnog romana često je smještena u razdoblje kriza ili prekretnica u povijesti, a glavni junaci su uglavnom iz srednjih ili nižih slojeva društva. Primjer povijesnog romana Waltera Scotta je *Waverly ili prije šezdeset godina* (1814.).

Romantizam se kod manjih naroda srednje, istočne i jugoistočne Europe koji su politički i kulturno ovisili o većim nacijama razvija drugačijim tempom. Javlja se u okviru preporodnih pokreta čija je glavna zadaća bila kreiranje moderne nacionalne kulture i modernog nacionalnog identiteta. Nacionalno-integracijski pokret koji je zahvatio Hrvatsku u prvoj polovici 19. stoljeća označava se kao ilirski pokret ili hrvatski narodni preporod, a književni su historiografi cijelu epohu nazvali ilirizam. Preporodno razdoblje obilježeno je prihvaćanjem odluke da se štokavsko narječje uvede kao književni standard i buđenjem nacionalne svijesti, *Kratkom osnovom horvatsko-slavenskoga pravopisanja* idejnog vođe ilirskog pokreta Ljudevita Gaja, osnivanjem temeljnih institucija poput Matice ilirske odnosno hrvatske te brojnih čitaonica i kazališta

(Bobinac, 2012: 147). Osnivaju se i časopisi poput Danice, Kola i Nevena, koji su odigrali važnu ulogu u prihvaćanju štokavštine u preporodnom razdoblju. Što se tiče hrvatske književnosti u preporodnom razdoblju, karakterizira ju miješanje posve različitih stilova, od klasicizma i sentimentalizma do predromantizma i romantizma te najviše izraženih stilskih obilježja narodne književnosti (Šicel, 2004: 95).

Tijekom četrdesetih godina 19. stoljeća pojavljuju se djela u kojima su jasno vidljivi obrasci romantičke poetike. Među prvim vrijednim djelima novije hrvatske književnosti nalazi se lirska zbirka Stanka Vraza *Dulabije* iz 1840. godine. Vraz je uspješno povezoao motiv ljubavi prema ženi s motivom ljubavi prema domovini što je tipičan izraz romantičarskog mišljenja. Što se tiče romantičke poeme bajronskog tipa, prva takva na hrvatskom jeziku je *Grobničko polje* iz 1842. godine autora Dimitrija Demetera, a u kojoj su prisutna domoljubna prisjećanja na slavnu hrvatsku srednjovjekovnu prošlost. Demeter je napisao i nekoliko dramskih tekstova, a značajna je i njegova tragedija *Teuta* iz 1844. godine (Bobinac, 2012: 149). U razdoblju romantizma djeluje i Ivan Mažuranić koji se posebno istaknuo sa spjevom *Smrt Smail-age Čengića* iz 1846. godine. Mažuranić, predstavljajući problem na osnovi kontrasta, prikazuje sukob između kršćana i Turaka. Smail-aga, tiranin i krvnik koji je mučio crnogorski narod, smatra se jednim od izrazito romantičarskih likova u hrvatskoj književnosti (Šicel, 1997: 61). Uz Stanka Vraza i Ivana Mažuranića, posebno je vrijedna i poezija Petra Preradovića. Njegove istaknute zbirke *Prvenci* iz 1846. godine i *Nove pjesme* iz 1851. godine ispunjene su ljubavnim motivima i rodoljubljem. Česta je pojava i putopisa pa tako nastaju *Pogled u Bosnu* 1842. godine Matije Mažuranića i *Putositnice* Antuna Nemčića iz 1845. godine. Nemčić je autor i prve komedije novije hrvatske književnosti *Kvas bez kruha* u kojoj izvrgava ruglu suvremeno hrvatsko društvo. U ovom razdoblju nastaje i značajna povijesna drama *Juran i Sofija ili Turci kod Siska* Ivana Kukuljevića Sakcinskog koji je svoj najveći doprinos za vrijeme preporoda ostavio u Hrvatskom saboru 1843. godine kada je održao prvi govor na hrvatskom jeziku.

2.2. REALIZAM

U drugoj polovici 19. stoljeća ponovno dolazi do velikih promjena. Građanstvo doživljava vrhunac na gospodarskom, političkom, društvenom i drugim područjima, dolazi do sve većeg razvoja prirodnih znanosti, a započela je i Druga industrijska revolucija. U književnosti, također,

dolazi do promjena. Književnici postaju zasićeni romantizmom, pa dolazi do razvoja novog književnog razdoblja – realizma.

Realizam se pojavio već tridesetih godina 19. stoljeća, dakle za vrijeme trajanja romantizma, ali pravo formiranje književnosti realizma datira se u period između početka druge polovice 19. stoljeća i 1890. godine. Realizam se najprije javio u Francuskoj, a 1857. godine Jules Husson Champfleury objavljuje glasoviti manifest *Realizam*. Autor u manifestu odbacuje svu književnost prethodnog razdoblja i zahtjeva fotografsku točnost književne slike (Slamnig, 1999: 209). Jedno od osnovnih obilježja poetike realizma je upravo ta fotografska točnost književne slike, odnosno mogućnost književnosti da prikaže zbilju onakvom kakva ona jest. Moderna čitalačka publika traži vjerodostojan prikaz stvarnosti i istinu te prikaz modernog čovjeka. Kako bi realisti što vjernije prikazali zbilju često posežu za deskripcijom, a dominantna književna vrsta postaje roman. Realistički romani bave se temama iz svakodnevnog života te zahvaćaju sudbinu jednog ili više pojedinaca iz različitih društvenih slojeva. Često su uokvireni rođenjem i smrću kao okvirima ljudskog života, a između početka i kraja, najčešće kronološki, nižu se važni događaji i sva zbivanja u životu pojedinog lika (Solar, 1997: 93). Analiziraju se i kritiziraju različite društvene zajednice, a problemi društva često su tema s kojom počinje i završava realistički roman. Kao remek-djelo realizma i odličan prikaz realističkog romana navodi se *Gospođa Bovary* (1857.) francuskog književnika Gustavea Flauberta. Ovo djelo je nepremašeni uzorak romana kakvog je realizam shvatio kao vrhunsko dostignuće cjelokupne književnosti (Solar, 2003: 232). Osim romana, od književnih vrsta prevladavaju novele i prozne drame, dok u okviru poetike realizma za liriku nije bilo pravog mjesta. Ipak, parnasovci se smatraju svojevrsnom iznimkom. Radi se o pripadnicima francuske pjesničke škole okupljenima oko Théophilea Gautiera i Lecontea de Lislea. Njihovo pjesništvo teži da bude realistično i deskriptivno odbacujući istovremeno metričku slobodu i zamagljeni izraz romantizma (Slamnig, 1999: 221).

U Hrvatskoj razdoblje realizma započinje osamdesetih godina 19. stoljeća, odnosno smrću Augusta Šenoa 1881. godine. Razdoblje koje je prethodilo realizmu u hrvatskoj književnosti je protorealizam. Najznačajniji pisac protorealizma je bio upravo August Šenoa, stoga se to književno razdoblje u hrvatskoj kulturi još naziva i Šeninim dobom. U društveno-povijesnom kontekstu razdoblje protorealizma obilježeno je važnim događajima. Početkom šezdesetih godina u Hrvatskoj se ukida Bachov apsolutizam i omogućava se ponovno aktiviranje političkih stranaka.

Unatoč tome, politička sudbina Hrvatske nije se poboljšala. Hrvatska je potpala pod nadležnost Mađarske nakon što je 1867. godine sklopljena nagodba između Austrije i Ugarske. Godine 1868. Hrvatska je s Mađarima sklopila hrvatsko-ugarsku nagodbu. Iako je nakon nagodbe Hrvatska dobila određenu autonomiju, ovi ugovori bili su poprilično nepovoljni te se Hrvatska morala boriti protiv mađarskih posezanja kako bi očuvala svoj državno-pravni identitet (Šicel, 1997: 74). Ipak, na kulturnom planu Hrvatska se počela razvijati. Godine 1866. osnovana je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti na čelu s Franjom Račkim, a 1874. godine utemeljeno je Sveučilište u Zagrebu.

Hrvatska književnost, s obzirom na politička zbivanja, našla se početkom šezdesetih godina u krizi. Stariji naraštaji književnika poput Ivana Mažuranića, Petra Preradovića, Dimitrija Demetera i drugih nisu više bili toliko aktivni u književnom radu, dok se mlađi naraštaj književnika tek počeo razvijati. O krizi koja je zahvatila hrvatsku književnost progovorio je Šenoa u svome programskom članku *Naša književnost* (1865.). Šenoa u članku izražava svoje nezadovoljstvo književnim stvaranjem toga razdoblja, ističe kako prijašnji književnici nemaju dostojne nasljednike te zagovara da se književnost usmjeri prema realizmu (Šicel, 2004: 267). Ipak, hrvatska književnost protorealizma stvorila je preduvjet za razvoj nadolazećeg književnog razdoblja. Šenoa, kao jedan od zagovornika realističke metode u stvaralaštvu, utjecao je na brojne književnike koji će ga naslijediti. Njegov utjecaj vidljiv je i u temama kojima će se baviti književnici do kraja 19. stoljeća, a koje su se većinom bavile suvremenom problematikom. Najveći uspjeh postigao je sa svojim povijesnim romanima. Posebno se ističe Šenin prvi roman *Zlatarovo zlato* (1871.), a tu su još i *Seljačka buna* (1877.), *Diogenes* (1878.) i *Kletva* (1881.). U svojim povijesnim romanima Šenoa kombinira romantičarske scene i strukturu romana s realističkim opisima sredina, osobito malograđanskih i građanskih, s realistički oblikovanim junacima (Šicel, 1997: 82). Osim povijesnih romana, među najuspjelijim drže se *Prosjak Luka* (1879.), *Prijan Lovro* (1873.), *Ilijina oporuka* (1876.) i *Branka* (1881.). Bavio se i pjesništvom, a najuspjelije su mu duže narativne pjesme s motivima iz povijesti kao što su *Petar Svačić* (1877.) i *Propast Venecije* (1876.), ili iz usmene predaje kao što su *Kugina kuća* (1869.) i *Kameni svatovi* (1869.) (Solar, 2007: 353). Šenoa je bio i urednik časopisa *Vijenac* od 1874. do 1881. te je upravo u tom razdoblju časopis doživio najveći procvat. *Vijenac*, koji je počeo izlaziti 1869. godine, bio je središnji časopis novih naraštaja književnika. Osim Šenoe, realističke elemente postepeno uvode i ostali suvremeni književnici kao što su Franjo Marković i Rikard Flieder Jorgovanić svojim

realističkim postupcima u obradi građe i temama iz suvremene društvene problematike (Šicel, 2004: 228).

Iako se Šenoa prvi svjesno zalagao za realističke postupke u književnosti te se donekle smatra i začetnikom realizma u Hrvatskoj, glavni nositelji razdoblja se javljaju nakon njegove smrti 1881. godine. Što se tiče periodizacije realizma u Hrvatskoj, obično se smješta u posljednja dva desetljeća 19. stoljeća. U tom periodu realizam se razvija od nasljedovanja šenoinske romantičko-realističke poetike i njegovih djela u nacionalno-etičkoj funkciji, preko razdoblja »poetskog« realizma i djela s naglaskom na psihološku motivaciju glavnih junaka i njihovih postupaka sve do kritički i analitički opredijeljene literature (Šicel, 2005: 20). U društveno-povijesnom kontekstu, Hrvatska je na kraju 19. stoljeća prolazila kroz političke, društvene i gospodarske krize što je, uz opću neimaštinu, prouzrokovalo masovna iseljavanja stanovništva. Problemi koji su zahvatili Hrvatsku direktno su utjecali na teme hrvatskih realista. Realno se prikazivala stvarnost i opisivala aktualna problematika. Realisti su često prikazivali odnos sela i grada, propadanje plemstva i propadanje seoskog patrijarhalnog života te tragične ljudske sudbine. Značajka hrvatske realističke književnosti je i prikazivanje pojedinih hrvatskih regija u djelima autora koji potječu iz istih. Tako su Hrvatsko zagorje prikazivali Ante Kovačić i Ksaver Šandor Gjalski, Slavoniju Josip Kozarac, Istra i Hrvatsko primorje bili su tema Eugena Kumičića i Vjenceslava Novaka, a Lika Josipa Draženovića i Jure Turića (Šicel, 1997: 92). Od književnih vrsta najzastupljenije su pripovijetka i roman, znatno manje razvija se poezija, a u okviru dramskog stvaralaštva se može izdvojiti nekoliko ostvarenih djela. Što se tiče časopisa, središnji i dalje ostaje *Vijenac*.

Razdoblje realizma obilježeno je stvaralaštvom brojnih kvalitetnih pisaca. Među njima ističe se Eugen Kumičić, koji se smatra i jednim od najplodnijih pisaca navedenog razdoblja. Posebnu pozornost privukao je svojim romanom *Gospođa Sabina* (1884.) za kojeg se smatra da je najuspješniji tzv. naturalistički roman (Šicel, 1997: 94). Osim Kumičića, vrlo značajno je i stvaralaštvo Ante Kovačića. On se smatra najdarovitijim prozaistom hrvatskog realizma (Šicel, 1997: 95). Svoj je književni rad započeo feljtonistikom i poezijom, a posebno se ističe travestija *Smrt babe Čengiđkinje* (1880.). Ipak, najuspješnija su njegova prozna djela. U svojim djelima je obrađivao aktualne društvene probleme, a naročito se posvetio problemu klasnih i socijalnih odnosa u hrvatskom društvu. Od njegovih djela ističu se romani *Baruničina ljubav* (1877.) i *Fiškal*

(1882.), a njegovo zasigurno najpoznatije djelo je roman *U registraturi* (1888.) u kojem iznosi probleme socijalnih odnosa suvremenog društva. Socijalnom problematikom bavio se i Josip Kozarac u svojim djelima *Mrtvi kapitali* (1890.), *Tri dana kod sina* (1897.) i *Tena* (1894.). Razdoblje je obilježio i Vjenceslav Novak. Među brojnim temama kojima se bavio, zasigurno najdraža tema koju je i umjetnički uspješno svladavao je njegov rodni grad Senj. Njegovo najbolje djelo u kojemu zahvaća problematiku Senja je roman *Posljednji Stipančići* (1899.). (Šicel, 1997: 101). Što se tiče hrvatskog pjesništva u razdoblju realizma, posebno se ističe August Harambašić sa svojim zbirkama *Ružmarinke* (1882.) i *Tugomilke* (1887.), a kraj epohe završio je jedan od najboljih pjesnika 19. stoljeća Silvije Strahimir Kranjčević zbirkom *Izabrane pjesme* (1898.) (Šicel, 2005: 58).

2.3. MODERNIZAM

Posljednjih sto godina drugog tisućljeća promijenile su svijet više nego bilo koje drugo razdoblje u ljudskoj prošlosti. Dvadeseto stoljeće obilježeno je promjenama u svim sferama života. Ubrzan napredak u znanosti i tehnologiji definirali su moderno doba. Masovna proizvodnja automobila, izum mlaznog motora i razvoj zrakoplova omogućili su bolju povezanost ljudi i znatno smanjili trajanje putovanja. Telefon, a kasnije i računalo, postaje masovno dostupan što je ljudima pružalo nove mogućnosti gotovo trenutne komunikacije. U svrhu prenošenja političkih poruka i zabave razvijaju se film, radio i televizija. Brojna znanstvena otkrića poput teorije relativnosti i kvantne fizike radikalno su promijenila mišljenja znanstvenika o svemiru, što je rezultiralo i prvim čovjekovim odlaskom u svemir 1961. godine. Napredak je doživjela i medicina uspješno iskorjenjujući mnoge zarazne bolesti. Unatoč brojnim otkrićima i izumima koji su globalno poboljšali standard života, 20. stoljeće ostat će zapamćeno kao najkrvavije stoljeće. Znatno su dominirali politički događaji koji su preoblikovali strukturu svijeta, među kojima se ističu Prvi i Drugi svjetski rat te Hladni rat.

Promjene su zahvatile i književnu scenu. Tehnološki napredak omogućio je bržu i jeftiniju proizvodnju knjiga, što je rezultiralo i sve većim razvojem trivijalne književnosti, a globalizacija je omogućila širenje europskih književnih ideja na kulture diljem svijeta. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća realizam više ne zadovoljava književnika te prestaje dominirati, a u svjetskoj književnosti javlja se novo razdoblje – modernizam.

Razdoblje modernizma danas predstavlja jedno od najvećih problema u znanosti o književnosti. Tijekom 20. stoljeća književnost se „razvila, razgranala i raslojila u ranije neslućenim razmjerima, obuhvativši istovremeno doista cijeli svijet“ (Solar, 2003: 266). Problem se javlja već oko samog naziva 'modernizam' koji se koristio na nekoliko različitih načina. U drugoj polovici 20. stoljeća pokušao se uvesti i naziv 'modernizmi' koji bi obuhvatio i sve književne pravce koji se javljaju u tom razdoblju. Rabio se i naziv 'moderna', ali taj je naziv u pojedinim nacionalnim književnostima, pa tako i u hrvatskoj književnosti, označavao jedno razdoblje, uglavnom od prijelaza stoljeća sve do Prvog svjetskog rata (Solar, 2003: 267). S obzirom na raznolikost stvaralaštva i razvoj mnogobrojnih književnih pokreta, epohu modernizma Solar dijeli na četiri temeljna razdoblja: esteticizam, avangarda, kasni modernizam i postmodernizam (Solar, 2003: 270). Solar navodi i kako se modernizam može shvatiti i kao velika književna epoha između realizma i postmodernizma, ukoliko se postmodernizam shvati kao zasebna književna epoha, a ne kao završno razdoblje modernizma (Solar, 2007: 243).

Esteticizam je naziv za prvo razdoblje epohe modernizma. Pojam esteticizam rabi se i kao zalaganje za isključivo estetsku funkciju književnosti i umjetnosti te je zajedničko obilježje svih modernističkih pravaca. Karakteristično je i zahtijevanje autonomije književnosti te kritički stav prema realizmu. Kao književno razdoblje smješta se između 1890. i 1915. godine, ali se mnoge ključne osobine pojavljuju i u ranijoj književnosti, kao što je to slučaj kod simbolista i parnasovaca, ali i u kasnijoj književnosti (Solar, 2007: 110). Vrednovao se tzv. kult ljepote kojim se naglašavaju estetičke vrijednosti kao najviše vrijednosti cjelokupnog života. Književnici su se zalagali i za vrhunski dotjeran stil te su naglašavali elemente književnosti koji prenose poruke koje se ne bi mogle drugačije prenijeti (Solar, 2007: 110). Upravo iz tih razloga u ovom razdoblju dominira lirska poezija. Pjesništvo modernog doba javilo se nešto ranije u Francuskoj u okviru parnasovaca. Svojom koncepcijom larpurlatizma (*l'art pour l'art* – 'umjetnost radi umjetnosti') i kultom forme utjecali su na nov naraštaj pjesnika među kojima se ističe Charles Baudelaire. Njegova zbirka *Cvjetovi zla* (1897.) smatra se jednom od najvažnijih zbirki svjetske poezije zbog koje Baudelairea drže ne samo pretečom nego i utemeljiteljem modernizma (Solar, 2003: 271). Objavljivanje zbirke smatra se i početkom književnog razdoblja modernizma. Za Baudelairea pjesništvo mora obogatiti svakidašnje iskustvo, a ne prikazivati nešto što je čitatelju već otprije poznato. U svojim pjesmama izražava nova iskustva čovjeka izgubljenog u pustoši velegrada, traganje za smislom, prezir prema vladajućem moralu kojega nitko ne poštuje, te obuzetost samim sobom i sukobom između traganja

za užicima i nemogućnosti pronalaska zadovoljstva (Solar, 2007: 110). Pjesnici koji su se ugledali u Baudelairea i njegovo stvaralaštvo postupno razvijaju simbolizam kao posebnu tehniku. Za simboliste objektivni svijet samo je odraz nevidljivih apsolutnih vrijednosti, a simbol im predstavlja vezu između stvarnog i vidljivog te nestvarnog i nevidljivog (Solar, 2003: 274). Često se okreću glazbi, odnosno glazbenim efektima u svojim pjesmama, te se koriste i sinestezijom, pjesničkom figurom kojom se spajaju riječi koje pripadaju različitim osjetilnim poljima (Solar, 2007: 332). Središnja osoba francuskoga simbolizma je Stéphane Mallarmé. Od njegovih djela ističu se zbirka pjesama *Pjesme* (1887.) i dramska poema *Faunovo popodne* (1876.). Solar ističe kako je on težio da iskaže neizrecivo te da se glazbenim efektima, riječima i posebnim simbolima dopre do čistog pjesničkog iskustva koje nije razumljivo običnom čitatelju (Solar, 2003: 275). Od ostalih simbolista ističu se Paul Verlaine i Arthur Rimbaud.

Drugo razdoblje književnosti modernizma naziva se avangarda te obuhvaća nekoliko književnih pravaca poput futurizma, ekspresionizma, dadaizma i nadrealizma, a povezuju ih zajednički teorijski stavovi i književne tehnike (Solar, 2007: 27). Avangarda se uvjetno smješta u razdoblje od 10-ih do kraja 30-ih godina 20. stoljeća. Književnici avangarde osporavaju tradiciju, odbacuje kult ljepote koji je postavljen u esteticizmu te nastoje stvoriti potpuno novu književnost. Solar navodi kako pri tome nije postojala nikakva suglasnost u tome kojim će se putovima i načinima književnog oblikovanja osigurati novo razdoblje u povijesti književnosti (Solar, 2003: 285). Avangarda upućuje prema budućnosti te, prema Solaru, izravno slijedi jedno od načela modernizma prema kojem je novina uz originalnost vrhunska vrijednost, pa je u tome sadržano i uvjerenje kako bi bilo najbolje 'sve iznova započeti' (Solar, 2003: 284). Prepoznatljive osobine avangarde su razaranje svih književnih, osobito žanrovskih konvencija i uobičajene logike jezika, što se postiže parodijom, crnim humorom, paradoksima, neobičnim načinima oblikovanja likova, posebnim ulogama pripovjedača, izgradnjom neobičnih sižea i miješanjem elemenata stiha i proze (Solar, 2007: 27). Najutjecajniji književni pravac avangarde je bio ekspresionizam koji se ostvario i u drugim umjetnostima kao što su glazba i slikarstvo. Ekspresionisti se zalažu za novo shvaćanje umjetnosti koja je okrenuta prema unutrašnjosti, koja budi osjećaje, uzbuđuje i izaziva reakciju (Solar, 2003: 287). Solar navodi: „Odbacuje tako ideju ljepote kao sklada i ostvarena jedinstva vanjskog i unutarnjeg svijeta, a zalažu se za snagu dojmljivog izraza koji ruši sve konvencije i pojavljuje se poput krika, uzvika, vapaja i uzdaha, što su oblici jednostavne potrebe za izražavanjem, oslobođene svakog općenitog sadržaja i svakog vanjskog utjecaja“ (Solar, 2007:

100). Najpoznatiji predstavnici ekspresionizma su njemački i austrijski pjesnici Georg Trakl, Gottfried Benn i Franz Werfel. Obilježja ekspresionizma uočljiva su i u djelima Franza Kafke, za kojeg se smatra da je utjecao na cjelokupnu modernu prozu. Ističu se njegova pripovijetka *Preobrazba* (1915.) i roman *Proces* koji je objavljen posthumno 1925. godine. Osim Kafke, ističe se stvaralaštvo Marcela Prousta i Jamesa Joycea, a dramsku književnost obilježili su Luigi Pirandello i Bertolt Brecht.

Sredinom 20. stoljeća prevladava novo razdoblje kasnog modernizma. U kasnom modernizmu mogu se još uvijek razabrati ideje avangarde i esteticizma te se javljaju i pokušaji obnove realističke književne tehnike, a književnost kao da se svi više nastoji osloniti na cjelinu vlastite tradicije odnosno na cjelokupnu povijest svjetske književnosti (Solar, 2007: 304). U književna djela često prodiru filozofija i znanost, a izrazito je prisutan filozofski i književni pravac egzistencijalizam. Utemeljio ga je francuski književnik Jean-Paul Sartre, a u središtu su sloboda izbora pojedinca u suočavanju sa smrću, osjećaj nelagode i odgovornosti za vlastite postupke, te problematika teškoće u interpersonalnom sporazumijevanju (Solar, 2007: 99). Sartre filozofska načela najuspjelije uvodi u svoj roman *Mučnina* (1938.), a pronalazimo ih i u romanu *Stranac* (1942.) Alberta Camusa. Dramsko stvaralaštvo obilježila su djela Samuela Becketta, među kojima se ističe *U očekivanju Godota* (1952.), te Eugènea Ionescoa. Ističe se još i pojava proze u traperica, čiji je uzorak postavio Jerome David Salinger svojim romanom *Lovac u žitu* (1951.). Postmodernizam, koji je uslijedio nakon kasnog modernizma, karakterizira skepticizam, relativizam i eklekticizam, te se više ne osporava tradicija niti pravi razlika između visoke i trivijalne književnosti (Solar, 2007: 292). Od književnika postmodernizma ističu se Umberto Eco, Italo Calvino, Julio Cortázar, Thomas Pynchon i mnogi drugi.

Razdoblje modernizma u hrvatskoj književnosti započinje hrvatskom modernom krajem 19. stoljeća, a kao početna godina uzima se 1892. kada je Antun Gustav Matoš objavio svoju pripovijetku *Moć savjesti*. Modernu se može podijeliti u dvije faze. Prvu fazu, koja traje do 1903. godine, karakterizira sukob dvaju književnih naraštaja – „starih“ i „mladih“. „Stari“ naraštaj se zalaže za realizam dok „mladi“ traže promijene u književnosti i prekid s tradicijom. Među „mladima“ sukobile su se dvije skupine – praška i bečka. Praška skupina, koja se okupljala oko časopisa Hrvatska misao, zalagala se za socijalnu funkciju književnosti, dok je bečka skupina, koja se okupljala oko časopisa Mladost, inzistirala na estetskoj ulozi književnosti. Prva faza obilježena

je i dominacijom književne kritike, koja pokušava spojiti tradicionalna i moderna shvaćanja umjetnosti odnosno književnosti. Druga faza moderne, koja traje od 1903. godine, karakteristična je po beletrističkom stvaralaštvu. Ističe se 1909. godina kao najplodnija godina po objavljivanju novih i modernih djela. Te godine Dragutin Domjanić objavljuje zbirku *Pjesme*, Antun Gustav Matoš treću zbirku pripovijedaka *Umorne priče*, Milutin Cihlar Nehajev objavljuje najbolji roman hrvatske moderne *Bijeg*, a Dinko Šimunović svoju najbolju zbirku pripovijedaka *Mrkodol*. Šicel navodi kako je modernističko stvaralaštvo upravo u ovoj fazi doživjelo svoju punu afirmaciju (Šicel, 1997: 124). Najplodnije i najzastupljenije je lirsko stvaralaštvo. U pjesništvu težište se prebacuje na formu, a najčešći je pjesnički oblik sonet. Naglasak se stavlja na ritam i melodičnost stiha te se nastoji ostvariti sinestezija, a kao česta tema javlja se pejzaž. Zajedničko obilježje svih pjesnika moderne je traženje motiva u njima samima i izražavanje njihovog unutarnjeg stanja i raspoloženja. Šicel navodi kako je pejzaž predstavljao pjesnikova vlastita raspoloženja, pa su se vrlo često poistovjećivali s tim pejzažem (Šicel, 1997: 124). Od mnogobrojnih značajnih književnika mogu se istaknuti Vladimir Vidrić, Fran Galović, Vladimir Nazor i Antun Gustav Matoš. Smrt Antuna Gustava Matoša i objavljivanje antologije *Hrvatska mlada lirika* 1914. godine označava kraj moderne.

Naraštaj pisaca koji se javlja potkraj prvog desetljeća 20. stoljeća inzistira na prikazivanju kaotične slike svijeta i života. Godine 1916. javlja se skupina književnika koji programskim člancima i manifestima izražava nezadovoljstvo vezano uz stanje u hrvatskoj književnosti. Nov naraštaj pisaca opredjeljuje se za ekspresionizam, a središnji časopis je Kokot čiji je urednik bio predstavnik ekspresionizma Ulderiko Donadini. Osim Donadinija ističe se Antun Branko Šimić koji se zalaže za umjetnost kao ekspresiju pjesnikove unutrašnjosti, a ekspresionistička obilježja sadrže i djela Ive Andrića, Gustava Krkleca, Augusta Cesarca, Tina Ujevića i Miroslava Krležu. Krajem dvadesetih godina 20. stoljeća smiruju se avangardne tendencije te se javlja socijalni realizam u kojemu se obnavlja realistički roman s aktualnim temama. Najznačajniji književnik ovog razdoblja i književnosti 20. stoljeća u cijelosti je Miroslav Krleža. Njegovo stvaralaštvo dijeli se u nekoliko faza te obuhvaća sva tri književna roda. Ostvario je vrijedna djela u poeziji od kojih se posebno ističe zbirka kajkavskih pjesama *Balade Petrice Kerempuha* (1936.). Među brojnim novelama ističe se *Hrvatski bog Mars* (1922.) s izrazitim proturatnim porukama. Krleža se istaknuo i brojnim romanima kao što su *Banket u Blitvi* (1939.), *Na rubu pameti* (1938.) i *Povratak Filipa Latinovicza* (1932.), a u kojima obrađuje problematiku intelektualca i sukob ideja,

ideologija i mentaliteta za vrijeme Austrougarske Monarhije, zahvaćajući i cjelokupnu hrvatsku povijest (Solar, 2007: 202). Posebno se proslavio svojim dramskim ciklusima. U ekspresionističkoj fazi nastaje njegov dramski prvijenac *Legenda* (1914.). U njegovom drugom dramskom ciklusu uočava se realizam s obilježjima ekspresionizma, a čine ga drame *U logoru* (1922.), *Golgota* (1922.) i *Vučjak* (1923.). Treći dramski ciklus je ciklus o Glembajevima, a čine ga tri drame i jedanaest proza. Ciklus prati propadanje zagrebačke patricijske obitelji Glembay. Krleža je uređivao i pokretao brojne časopise kao što su *Plamen*, *Književna republika*, *Danas* i *Pečat*, a 1952. godine utemeljio je Leksikografski zavod koji danas nosi njegovo ime (Solar, 2007: 202).

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata, koje karakterizira otpor prema socijalističkom realizmu, naziva se druga moderna i traje sve do početka postmodernizma 1970. godine. S prvom modernom povezuje ju usmjerenost na europsku, ali i svjetsku književnost te stvaralačka sloboda. U ovom razdoblju djeluju dvije generacije književnika, od kojih se posebno ističu krugovaši okupljeni oko časopisa *Krugovi*. Oni su zagovarali pravo na slobodu i raznolikost književnog stvaralaštva (Šicel, 1997: 205). Svoj procvat ponovno doživljava roman, od kojih je najzastupljeniji egzistencijalistički roman. Najbolji primjeri egzistencijalističkog romana su *Kiklop* (1966.) Ranka Marinkovića i *Miris, zlato i tamjan* (1968.) Slobodana Novaka. Razvija se i proza u trapericama po uzoru na američkog pisca Jeromea Davida Salingera, pa nastaju djela poput romana *Kratki izlet* (1965.) Antuna Šoljana i *Kužiš, stari moj* (1970.) Zvonimira Majdaka. U pjesništvu se ističe pripadnik krugovaša Ivan Slamnig koji je posebno poznat po eksperimentiranju i igrom riječi u svojoj poeziji, a ističe se njegova pjesnička zbirka *Aleja poslije svečanosti* (1956.). Osim Slamniga, posebno mjesto zauzima Slavko Mihalić koji u svojoj poeziji često povezuje egzistencijalizam čovjeka i osjećaje poput tjeskobe i straha. Mihalićeve značajne pjesničke zbirke su *Darežljivo progonstvo* (1959.), *Posljednja večera* (1969.), *Klopka za uspomene* (1977.) i brojne druge.

3. KARAKTERISTIKE FATALNIH ŽENA

Femme fatale ili fatalna žena pojam je koji potječe iz francuskog jezika te se koristi za lijepu i misterioznu ženu koja očarava i zavodi te dominira svojom okolinom. Ona je neodoljiva,

tajanstvena, koketna, ali i opasna žena. Njezina upornost i želja za slobodom izaziva sudbinske događaje koji obično znače propast onih koji ju okružuju.

Popularnost lika fatalne žene uočljiv je u različitim kulturama kroz cijelu povijest. Osobine fatalnih žena pridodavane su brojnim mitskim likovima, ali i povijesnim osobama. U Bibliji ju možemo poistovjetiti s Evom, koja je podlegla iskušenju u Edenskom vrtu i dovela do pada čovječanstva. Pojela je zabranjeno voće, a svojom ljepotom zavela je Adama da učini isto te ga tako odvela u propast. Svojim postupcima uvela je grijeh i smrt u svijet. Osim Eve, primjer fatalne žene je i Lilit, Adamova prva žena. Ona je jednaka Adamu i samostalna što je važna karakteristika fatalne žene. Ona je ostavila Adama zbog seksualne nekompatibilnosti i nametnute pokorne uloge. Drugi primjeri fatalnih žena su misteriozne Sirene iz grčke mitologije koje mame mornare u smrt svojom zavodljivom pjesmom, biblijski lik Dalile koja je prevarom oduzela moći Samsonu što je dovelo do njegovog zarobljavanja, egipatska kraljica Kleopatra koja je poznata po svojoj ambiciji, šarmu, ljepoti i inteligenciji itd. (Anonimno, 2008).

Lik fatalne žene doživio je svoj procvat za vrijeme razdoblja romantizma kada dobiva svoj cjeloviti oblik. Romantičari su uočili kako strava i užas mogu biti izvori ljepote, pa se ponovno oživljavaju likovi zavodnica, tajanstvenih lijepih prosjakinja, kurtizana i sl. (Nemec, 1995: 61). Nemec navodi kako u romantizmu lik fatalne žene dobiva posebne fizičke, karakterne i intelektualne osobine po kojima se raspoznaje. Sve fatalne žene krasi magična ljepota, kobna privlačnost i tajanstvenost, ali upravo u toj privlačnosti i tajanstvenosti čuči agresivnost, opasnost i nekakava prijetnja. Osim ljepote, koja je bitna karakteristika svake fatalne žene, one su inteligentne, duhovite i proračunate. Dominiraju okolinom i vješto manipuliraju situacijama u svoju korist. One su nemoralne, razvratne i pohotne odnosno “apsolutne bludnice”. Fatalna žena javlja se i kao glasnica smrti propasti i nesreće te posjeduje želju za uništavanjem i sadističkim mučenjem svojih žrtava. Stoga se često uz nju vežu simboli zmija, zvijeri, nemani i vještica. (Nemec, 2003: 102-103)

Fatalna žena je u suprotnosti s idealiziranom projekcijom žene, tzv. kućnim anđelom ili sveticom. Takvu ženu karakterizira nevinost i čistoća. Ona je dobra, nježna, stidljiva i skromna te je nositelj kršćanskih vrijednosti. Nemec navodi: „Riječ je u pravilu o statičnim likovima, najčešće tek objektima nečije žudnje ili žrtvama spletki. Njihova krhkost, ranjivost i pasivnost očituju se u svakoj situaciji“ (Nemec, 2003: 102).

Nasuprot kućnom anđelu odnosno svetici fatalna žena je svojevrsan pokretač radnje. Ona preuzima ulogu dinamičkog motiva u književnom djelu „dajući tako bitne impulse narativnoj progresiji“ (Nemec, 1995: 72). Prema Nemecu, fatalna žena ima nekoliko karakterističnih funkcija u tvorbi zapleta. Ona često ometa dvoje mladih i zaljubljenih likova na putu prema sreći, odnosno pojavljuje se kao suparnica plemenitoj djevojci jer se zaljubljuje u njezina mladića. Ponekad se pojavljuje i kao protagonist djela, stoga uvjetuje svaki zaplet i gotovo nema narativne sekvence koja nije u funkciji njihove volje. Čak i kad nije glavni lik djela, fatalna žena svojim potezima često postiže značajne promjene u priči. Svojim iznenadnim i neobjašnjivim postupcima razrješavaju zamršenu radnju. Naposljetku, fatalna žena je i žrtva vlastitih intriga, te im nije suđeno da sve svoje želje do kraja ostvare, a ljubav im uglavnom nije uzvraćena (Nemec, 1995: 73-74).

4. ZLATAROVO ZLATO

Roman *Zlatarovo zlato*, koji izlazi u Vijencu 1871. godine, povijesni je roman Augusta Šenoa. Roman prikazuje sliku prošlosti Zagreba i njegovih stanovnika te je prvi povijesni roman napisan na predlošcima povijesnih dokumenata grada Zagreba iz 16. stoljeća (Zovko, 2017: 68). Šenoa je proučavanjem arhivske građe oblikovao svoje likove i događaje prema stvarnim povijesnim osobama i zbivanjima. Poznavanje povijesne građe omogućilo mu je da realistički opisuje likove i sredine u kojima se nalaze, dok su romantičarski elementi bili prisutni u samoj strukturi romana, posebno fabuli (Šicel, 1997: 82). Roman obrađuje ljubavnu priču između plemića Pavla Gregorijanca i zlatarove kćeri Dore Krupićeve.

4.1. KLARA

Klara Gruberova najintrigantniji je lik u romanu te se smatra prvim pravim prototipom fatalne žene u hrvatskoj književnosti (Nemec, 1995: 64). Iako je samo sporedan lik, ona unosi dinamiku u radnju romana. Svojim težnjama rasplamsava strasti te tako tvori zaplete koji završavaju tragično. U romanu se pojavljuje kao udovica i gospodarica Samobora.

U opisu Klare može se uočiti jedna od najvažnijih karakteristika fatalne žene, odnosno njezina čarobna ljepota i zavodničko tijelo. Šenoa je Klaru opisao kao ženu „neobične pameti“ koju krasi „zlatni uvojci“ i „neobično sjajne oči“ Njezina „bijela ramena poput mlijeka“, „tanak

struk“, „oble sjajne ruke“ i „malene nožice“ očaravale su svakog muškarca koji ju je ugledao. (Šenoa, 2004: 99).

„To glatko fino lice čas bi se zažarilo plamenitim zanosom, čas izrazilo otrovnom rugom, čas složilo u neodoljiv posmijeh, čas okamenilo hladnim mramorom; samo pune, pootvorene usne, samo nemirno kretanje tijela pokazivalo je da u toj ženskoj glavi žive krvi imade“ (Šenoa, 2004: 99).

Opis Klarina lica dobro ukazuje na njezinu sposobnost upravljanja svojom okolinom, odnosno njezinu prilagodljivost i prijetvornost. Ona je svjesna svoje ljepote i zna kakvu moć žena posjeduje nad muškarcem. Smatra da svaka žena svojim fizičkim izgledom i zavodjenjem može manipulirati muškarcima, na što je ona gledala podsmješljivo.

„Herkul bio je najveći junak u starih pogana, junak veći negoli vi svi skupa. Bez puške, bez oklopa znao je svladati divove, lave, zmaje. Nitko ga ne mogaše pobijediti, ni čovjek ni bog. A što bi od njega? Žena ga prinuka da prede na preslici, da raskoli svoju kijaču pa da njome loži vatru.“ (...) Udovica je silom sprežala teški smijeh. (Šenoa, 2004: 100).

Svoju teoriju ženskog zavodjenja i manipuliranja, koju je nazivala „ratnom tajnom“, odlučila je iskušati na dvojici muškaraca koji su joj kratili dosadu, generalu Teuffenbachu i pukovniku Ringsmaulu (Šenoa, 2004: 101). Prilikom razgovora s njima, Klara je ispustila ružu iz svojih ruku, a oni „skočiše da dignu cvijet, pukovnik pritom i kleknu“ (Šenoa, 2004: 101). Ipak, Klara je bila brža te je sama podigla svoj cvijet, potvrđujući tako svoju teoriju.

Divljenje i čuđenje koje je Klara pobudila svojom pojavom nije mogao sakriti niti Pavao Gregorijanec. On je bio plemenit i razborit mladić, sin medvedgradskog feudalca Stjepka Gregorijanca. Njegov otac Stjepko poslao je pismo Klari da zavede Pavla i spriječi ljubav između njega i Dore Krupićeve. Pojavom Pavla Klaru je obuzeo osjećaj radoznalosti i strasti. Ponašala se prijateljski i nježno, te je koristila svoje metode zavodjenja kako bi pridobila njegovu ljubav. Njezino koketno ponašanje „uzbuni mu mozak“. U tom trenutku pronašao je očevo pismo na podu te je saznao za njegove namjere. Odbija zaljubljenju Klaru te ju naziva „rajskom zmijom“ (Šenoa, 2004: 109).

Klara je nekoliko puta uspoređivana sa zmijom u romanu. Simbol zmije karakterističan je u opisu fatalnih žena. Nemeč navodi kako smisao takve metaforizacije leži u kršćanskoj ikonografiji. Sotona se često pojavljivao u obliku zmije, a koristi se i kao simbol zavođenja na prvi grijeh. Uspoređujući fatalnu ženu sa zmijom ističe se njezina dijabolična strana osobnosti (Nemeč, 1995: 68).

„Troje me poštenje veže, časna gospo, da se ne podadem vašem bludnom bijesu. Jedanput za moga vijeka ovijala se zlatna zmija oko srca, a ja je uhvatih i bacih od sebe. (...) Na Mokricama sniva Pavao o Dori – gle, kako je goni crna krilata zmija – sad je dostignu – sad će je – ne, nije to zmija – ti si to, Klaro! (Šenoa, 2004: 238).

Goran Zovko Klaru opisuje kao privlačnu, slatkorječivu, pristupačnu i senzualnu ženu koja želi doživjeti sve čari i raskoši života (Zovko, 2017: 76). Ona je inteligentna, proračunata i snalažljiva žena koja na vrlo promišljen način ostvaruje vlastite ciljeve u kojima ju nitko ne može zaustaviti. Njezina hrabrost i snalažljivost posebno se ističu kada ban Krsto Ungnad pokušava vratiti Samobor pod svoju vlast. Ona bez straha brani Samobor ubijajući protivničke vojnike. Kada je uvidjela da to nije dovoljno, ona zavodi bana Krstu Ungnada i njih dvoje se vjenčaju. Time si je Klara osigurala moć koja joj je bila potrebna za ostvarenje svojih ciljeva i zamisli.

U Klari se neprestano sukobljavaju ljubav i mržnja koje ona osjeća prema Pavlu. Ona ne može podnijeti njegova odbijanja i činjenicu da njegovo srce pripada Dori Krupičevoj. Dora, koja je ujedno i protagonist djela, u potpunosti se suprotstavlja Klari. Ona je savršen primjer kućnog anđela. Poslušna je, marljiva i odana djevojka te utjelovljuje tipičan lik progonjene nevinosti. Opisuje ju se kao „sveticu“ koja je „sašla sa oltara“ (Šenoa, 2004: 11). Klarina fatalnost dolazi do izražaja kada se odlučila osvetiti za neuzvraćenu ljubav. U njezinom kobnom planu pomaže joj varaški brijač Grga Čokolin. On dolazi u Dorinu kuću predstavljajući se kao vojnik kojemu je potrebna pomoć. Traži ju vrč vode u koji ulijeva otrov. Govori kako mu se voda čini mutna te navodi Doru da je kuša. Ona naivno popije vodu, a već u idućem trenutku kao da joj je grlo „stezala zmija“ (Šenoa, 2004: 260). Ona umire pred Pavlom koji u nevjerici padne pored nje.

Klarina opsjednutost Pavlom pretvorila ju je u divlju zvijer željnu ljubavi. Ona uživa u svojoj pobjedi nad nevinom Dorom. Prema Zovku, ona shvaća da ne može zvesti Pavla, ali smatra da ga može osvojiti svojom jezovitom iskrenošću koja će ga potaknuti da bude njezina jedina ljubav (Zovko, 2017: 84).

„Da“, reče, „istina je, Pavle! Ja sam dala otrovati Doru otrovom kojemu lijeka nema. Al znadeš li zašto? Jer sam poludjela, pobjesnjela za tobom. Ako se griješi namjerom, ja grešnica nisam. Nije mi pamet počinila taj grijeh, srce moje je griješilo. Da mi nije pošlo za rukom uništiti ovu djevojku, da si je grlio kao ženu, ja bih se sama bila otrovala, jer dok sam ja živa, ne bih trpjela da te druga ljubi, i svaku bih otrovala koja te ljubi, ma je ti i ne ljubio. Ljubim te, Pavle, kao boga, komu se grešna iznevjerih, a da s tobom mogu dijeliti jedan dan, jednu uru, jedan časak ljubavi, ispila bih čašu otrova do dna. Ako me mrziš, ako me prezireš, Pavle, osveti se!“ (Šenoa, 2004: 266).

Ipak, Klarina želja se ne ostvaruje. Pavao ju proklinje, nazivajući ju „bludnom ženom“ i „trovnicom“ (Šenoa, 2004: 266). Usamljena i nemoćna ona potpuno poludi. Njezini postupci presudili su upravo njoj te je odvođe u propast.

5. U REGISTRATURI

Roman *U registraturi* jedan je od najznačajnijih romana hrvatske književnosti 19. stoljeća i smatra se krunom književnog opusa Ante Kovačića. Prvotno je objavljen u časopisu *Vijenac* 1888. godine, gdje je izlazio u nastavcima, a kao zasebna knjiga tiskan je 1911. godine. Otkada je počeo izlaziti, roman je bio podvrgnut brojnim kritikama Kovačićevih suvremenika, a „njegovu su pojavu pojedinci nazivali čak i senzacionalnom“ (Jelčić, 1971: 6). Roman obuhvaća socijalnu problematiku te gospodarske i društvene promijene tadašnjeg hrvatskog društva. Stoga se fabula romana zasniva na odlasku seoskog mladića, Ivica Kičmanovića, na školovanje u grad što je bila česta tema hrvatskih književnika 19. stoljeća. Prikazan odnos selo-grad pripada realističkim elementima romana, kao i psihološka motivacija likova. Realistički su opisana i mjesta u romanu, kao što su gradske ulice i stanovi, prikazani detaljno i konkretno. Osim realističkih elemenata, roman posjeduje i romantične elemente kao što su motivi ljubavi, strasti i zločina, intrige i

neočekivani odnosi. Romantični elementi najbolje dolaze do izražaja u liku fatalne žene Laure, koja zapliće i razrješava radnju romana.

5.1. LAURA

Laura je jedan od najupečatljivijih ženskih likova i pravi primjer fatalne žene u hrvatskoj književnosti. Ona je, prema Dubravku Jelčiću, demonski lik žene razgorjelih strasti (Jelčić, 1971: 22). Svojevrsan je protagonist romana koji stvara napetost u radnji. Ona je začeta u bludu, a rođena u ludilu. Puna je unutarnjih sukoba koji donose razor i nesreću. U romanu se pojavljuje kao štíćenica bogatog Mecene.

Već u opisu njezina izgleda može se uočiti bitna karakteristika fatalne žene, odnosno njezina ljepota koja očarava i privlači. Njezin fizički izgled nikoga ne ostavlja ravnodušnim te ju uspoređuju s kraljicama, cvijećem, zvijezdama, pa čak i s „božicom ljepote“, misleći pritom na grčku božicu Veneru (Kovačić, 2004: 200).

„Juj, kakva li je to ljepota! Bože, bože! Zasinut će po čitavom našem gradu poput kakve zvijezde na noćnom nebu! Vanča! Ja ti velim da ovakve djevojke ne ima nijedna barunija, nijedna grofija ovoga svijeta!“ (Kovačić, 2004: 149).

Kovačić se prilikom opisivanja Laure koristi i oprečnim parovima, pa je njezin opis pun proturječnosti. Prikazuje ju kao anđela koji kao fasada krije njezinu unutrašnju zlobu. Lauru tako krasi rajski i požudan osmijeh, crne oči prepune hladnoće i srasti, anđeoska dobrota i zmijska zloba. (Kovačić, 2004: 62). Ujedno je dobra i loša.

Ivica je već u prvom susretu s Laurom ostao opčinjen njezinom pojavom i njezinim izgledom. Ona kao da ga je u tom trenutku začarala i on, zbunjen nakon tog susreta, postaje opsjednut njome. Njihovo je upoznavanje u Meceninom vrtu „fatalni susret kojim se otvaraju neslućene mogućnosti narativne igre“ (Nemec, 1995: 68).

Ja se sav smetem, a krv mi pojuri u glavu. (...) Dobro sam znao da je ona nova štíćenica i rođakinja u Mecenovu domu... Noćas je htjedoh silom vidjeti i malo da ne nagrajisah: a sada je evo iznenada sinula poput sunca na jutarnjem nebu... Divna i obla uda njezina tijela tako se lagodno sagibahu za listićima mojih izderanih knjiga, a onda se posadi

na klupčicu: – Podajte mi knjige ovamo! – Ja ih pružim, još više smeten nego prije, a ona me sada istom pogleda tako pronicavo svojim velikim plavim očima i stade po stranama ulagati listove u knjige. (Kovačić, 2004: 152).

Svojom temperamentnošću i strastvenošću Laura se uvukla pod svačiju kožu. Ona je uzburkala bezazlenog i nevinog Ivicu te pobudila u njemu strast. Njihov odnos Ivica uspoređuje s grijehom. Kao i kod Klare, pojavljuje se simbol zmije karakterističan za fatalne žene.

Ja osjetih na obrazima drhat njezinih punih, labudove bjeloće grudi... njezinih alabastrovnih ramena... i noć je sakrila svu tajanstvenost, sav čar i dražest, svu milinu ljubavi naše... grijeha našega...! (...) Tako je rajska zmija ljepotom zabranjena voća omamila prve ljude u raji i survala ih u suznu zemaljsku dolinu bijede i nevolje! (Kovačić, 2004: 200).

Ona postaje njegovom sudbinom. Ivica zanemaruje svoje obrazovanje, tuguje za njom i moli ju da se pomire. Laura osjeća svoju nadmoć nad Ivicom te mu se u trenutcima čak i podruguje. Ipak, Laura je u Ivici pronašla brata i neočekivanu ljubav. Takvi osjećaji prema Ivici izazivali su u njoj strah potaknut njezinom nesretnom prošlošću. Odrasla je u siromaštvu i bijedi s bolesnim ocem i bez majčinske figure. Nakon očeve smrti bila je potlačena, ponižavana i seksualno zlostavljana što je ostavilo duboku traumu u njoj. Može se reći da su upravo ti događaji bili presudni u razvijanju njezinih fatalnih karakteristika. Njezin fatalni karakter zaokružuje se kada saznaje istinu o svojoj prošlosti. Činjenica da je Mecena njezin biološki otac, kojeg je upravo ona ubila zbog toga što ju je on razdvojio od Ivice, gura ju u stanje potpune ludosti. Kako radnja u romanu odmiče, Laurina narav počinje se mijenjati. Njezinim daljnjim djelovanjem uočava se prava, proračunata i superiornija strana osobnosti. Ona unosi nered u živote ostalih likova.

Laurina želja za slobodom, koja je bitna osobina fatalne žene, vidljiva je kada selo vrši pritisak na nju da stupi u brak s Ivicom. Ona pruža otpor prema ideji braka kojeg vidi kao zatvor u kojem ljubav i sloboda nestaju. Ona nije stvorena za miran obiteljski život i želi živjeti po vlastitim pravilima.

„– Ja ću živjeti slobodno, slobodno ću ljubiti i obožavati. Ali u nikakvim, ni crkvenim, ni svjetovnim okovima, pa ovaj tren umrla naša ljubav! Nikada! Pamti! Nikada!“ (Kovačić, 2004: 355).

Njezina se narav ponovno mijenja. Postaje hladnokrvna ubojica, hajdučica koja gori od želje za osvetom i ništa joj ne može stati na put da ostvari svoje ciljeve. Kulminacija njezine fatalnosti odvija se na svadbi Anice i Ivica. Lik Anice, nevine seoske djevojke, suprotstavlja se svemu onome što Laura predstavlja. Ona je bila anđeo i svetica, odnosno sve ono što Laura nije. Ona nije mogla podnijeti činjenicu da Ivica istinski voli Anicu te mu se odlučila osvetiti. Kao fatalna žena sprječava Ivicu i Anicu da uživaju u svojoj sreći. Obuzeta mržnjom i prijezirom, ona ubija Anicu te od njihove svadbe pravi masovni pokolj.

„„Krvava svadba“, kako je kasnije nazivaše puk i njegove priče što su se nanizale uz ovu povijest, završila se doista krvlju i ljudskim žrtvama ... (...) Strašne priče o „krvavoj svadbi“ i razbojnici Lari raznesle se nadaleko i široko, i svuda je zavladao strah i trepet ...“ (Kovačić, 2004: 440).

Nedugo nakon toga, svi su je izdali te je uhapšena i pogubljena. Iz Laurinog tijela nije potekla „ni jedna kap krvi“ što je dokaz njezinih okrutnih zločina i barbarskog ponašanja (Kovačić, 2004: 441). Tako Laura, pored tragičnog života, doživljava i svoj tragični završetak.

6. GOSPODA GLEMBAJEVI

Gospoda Glembajevi je naziv drame Miroslava Krležje iz 1928. godine i pripada dramskom ciklusu o Glembajevima. Ciklus se sastoji od jedanaest proza objavljenih pod naslovom *O Glembajevima* i tri drame – *Gospoda Glembajevi* (1928.), *U agoniji* (1928.) i *Leda* (1931.). Može se odrediti kao psihološka drama u kojoj se likovi sukobljavaju s vlastitim mislima. Drama je podijeljena u tri čina, a prikazuje povratak sina Leonea Glembaya nakon dugog izbjivanja i sukob s ocem koji završava tragično. Likovi su opterećenim vlastitom prošlošću i naslijeđem, prikazana je i težnja za bogatstvom te sukob umjetnički nadarenog pojedinca s okolinom, a kroz dijaloge se isprepliću intimni osjećaji s brojnim svjetonazorskim, umjetničkim i društvenim pitanjima (Solar, 2007: 136).

6.1. BARUNICA CASTELLI

Barunica Castelli-Glembay jedan je od zanimljivijih likova u drami Gospoda Glembajevi. Gjurgjan navodi kako je ona negativan lik u drami, dok je u prozi opisana kao lik velike vitalnosti koji se vlastitom snagom uzdiže iz ničega do barunice i Glembajevlje supruge (Gjurgjin, 2004: 316).

Barunicu Castelli, kao i prethodne primjere fatalnih žena, krasi iznimna ljepota. Ona je opisana kao žena „s tako svježim tijelom i kretnjama“. Mladenačkog je izgleda „te joj nitko ne bi dao više od trideset i pet godina“ (Krlježa, 2008: 27).

Barunica Castelli-Glembay dama je u četrdeset i petoj godini, s tako svježim tijelom i kretnjama te joj nitko ne bi dao više od trideset i pet godina. Njena je kosa gotovo potpuno sijeda i kontrast između njenih mladenačkih sjajnih očiju i svježeg obraza čini te se njena frizura pričinja bijelom, naprahanom perikom. Gospođa Castelli, apartna i duhovita dama, izgovara svoje rečenice precizno i vrlo logično, a svoj lornjon upotrebljava više iz afektacije nego iz dalekovidnosti. Obučena je u svijetlu čipkastu šampanj gala-toaletu s bogatim nakitom i neobično dubokim dekolteom te skupocjenom, gotovo metar širokom hermalin-stolom (Krlježa, 2008: 27).

Barunica Castelli je znala iskoristiti svoju tjelesnost kako bi ostvarila vlastite ciljeve. Ona je bila svjesna svoje „erotičke inteligencije“ koja joj je pomogla da se iz ničega uzdigne do visokog društvenog položaja i raskošnog života (Krlježa, 2008: 95). Barunica Castelli je odrasla u bijedi i siromaštvu te se vrlo rano počela baviti prostitucijom. Izlaz iz takve situacije pronašla je u braku sa znatno starijim barunom Castellijem, ali taj brak nije dugo potrajao. Nekoliko godina kasnije upoznala je bankara Ignjata Glembaya te je ubrzo postala njegovom ljubavnicom. Tako si je osigurala da uživa u svim raskošima života. Time dokazuje svoju snalažljivost i proračunatost.

Naprotiv: sve je u nama ženama tjelesno, (...) I, vidite, ja, ja sam od svoje petnaeste godine doživjela mnogo, ja sam gledala pred svojim nogama i biskupe i generale i kelnera, (...) Ja se od toga

tjelesnog u sebi nikada nisam branila! (...) Ja sam ušla u ovu kuću iz materijalnih razloga: ja to priznajem! (Šenoa, 2008: 96-97).

Nemec navodi da su fatalne žene 20. stoljeća, unatoč izostanku nadrealnih i izvanljudskih elemenata, zadržale karakteristike deformirane ljudskosti i ostale ogledalo muških seksualnih fantazija (Nemec, 1995: 71). Barunica Castelli svjesna je da je objekt žudnje muškaraca u njezinoj okolini. Oni nju vide „kao trofej kojim će se moći pohvaliti“ (Oklopčić, 2008: 115). Ona za Ignjata ne predstavlja ništa više od sredstva tjelesnog zadovoljavanja. On uživa u njezinoj ljepoti, mladosti i pažnji, a zauzvrat rasipno troši novac kako bi udovoljio njezinim potrebama. Iako su u braku, njihov odnos svodi se na transakciju u kojoj barunica Castelli nudi samu sebe u zamjenu za materijalna dobra.

Barunica Castelli je prikazana kao sebična i bešćutna žena koja ne mari za druge ljude. Ona ne može prihvatiti odgovornost za vlastite postupke te sebe uvijek smatra žrtvom. Takva osobnost dolazi do izražaja kada odvjetnik Puba Fabriczy-Glembay čita članak u novinama u kojem se barunicu optužuje za samoubojstvo krojačke radnice Fanike Canjeg.

Zanimljivo i nadasve karakteristično kod ovog krvavog događaja je svakako to da je pokojna Fanika Canjeg nekoliko minuta prije svoje smrti zvonila na gospodskim i milijunaškim vratima, ali su je odanle izbacili kao pseto na ulicu. Tako umiru siromasi pod kopitima gospodskih četveroprega... (...) BARUNICA CASTELLI sjedi nepomično, gleda preda se i tiho briše oči rupčićem: Upravo je perverzno sjediti ovdje ovako bespomoćno i puštati da te dan na dan prljaju! Ja sam posijedjela, moji živci, moje raspoloženje, sve, sve, pa to je strašno... (Krlježa, 2008: 32).

Barunica Castelli je bila svjesna da je ona razlog smrti Ignjatove prve supruge i Leonove majke. Ona, upravo zbog toga, ima značajnu ulogu u sukobu Leona i Ignjata, odnosno oca i sina. Ubrzo nakon smrti majke, Leone je imao odnos s barunicom Castelli. Taj odnos svojevrsna je Leonova osveta ocu za smrt majke. Gjurgjan navodi: „Mržnja na oca je edipovska, jer on očevu seksualnost doživljava kao agresiju nad majkom“ (Gjurgjan, 2003: 60). Leone i Ignjat sukobljavaju se zbog barunice. Leone govori ocu kako je ona žena bez empatije koja ga samo

iskorištava radi njegova bogatstva. Pokušava mu dokazati njezinu nevjernost te mu daje „dva pisma lila-boje“ kao „materijalnu podlogu“ za njezin preljub te mu priznaje kako je i on sam bio njezin ljubavnik (Krleža, 2008: 73). Ignjat nakon njihova sukobljavanja i fizičkog obračuna, potresen cijelom situacijom, umire od srčanog udara.

Nakon Ignjatove smrti, barunica Castelli pokušava zadobiti Leoneovo povjerenje govoreći mu o svome životu i neprestanoj objektifikaciji od strane muškaraca, nastojeći probuditi u njemu razumijevanje za nju. Naglašava kako se samo uz Leonea nije osjećala kao bludnica. Ona priznaje svoju ljubav prema njemu govoreći mu da je on „jedina traka svjetlosti“ u njezinom životu (Krleža, 2008: 97). Iako, prema Gašparoviću, ona još jednom u životu glumi, kada govori o svom bludništvu, ona govori svoju istinu (Gašparović, 1977: 120).

„Vi ste svome ocu gore u sobi s takvim patosom naglasili da sam ja bludnica kao da sam ja ikada tajila taj svoj organski nedostatak! Svatko od nas nosi u sebi ponešto zbog čega bi ga ljudi kamenovali“ (Krleža, 2008: 95).

Obrat se dešava kada barunica sazna kako je ostala bez svoga novca. Fatalnost dolazi do izražaja kada postane svjesna da je sve bilo uzaludno. Otkriva se njezino pravo lice te ona potpuno gubi kontrolu. Svoj bijes usmjerava na Leonea i sestru Angeliku, udovicu starijeg Ignjatovog sina Ivana, nazivajući ih „svinjama“, „ubojicama“ i „varalicama“ (Krleža, 2008: 108). Situacija kulminira u trenutku kada se Leone više nije mogao obuzdati te ubija barunicu Castelli škarama.

7. ZAKLJUČAK

Nakon analize Šenoina i Kovačićeva romana te Krležine drame, vidljivo je kako lik fatalne žene zauzima posebno mjesto u hrvatskoj književnosti 19. i 20. stoljeća. Lik fatalne žene potječe još iz usmene predaje. Brojni mitovi, legende i bajke ovaj lik stavljaju u ulogu zavodljive žene koja hrabre junake stavlja pred kušnju, a često su se i povijesne osobe, kao što je Kleopatra, uspoređivale s fatalnim ženama. Svoj cjelovit oblik lik fatalne žene poprimio je u europskoj književnosti romantizma. Ono po čemu se fatalna žena ističe je njezina iznimna, ocharavajuća ljepota. One su zamamne i zavodljive žene koje privlače sve oko sebe. Karakterizira ih osobita inteligencija i sposobnost da ostvare sve što naume. Odlikuje ih i silna hrabrost. Žive život s ciljem da ostvare sve svoje želje i zamisli, bez obzira na posljedice. Željne su slobode pod svaku cijenu te im je njihova dobrobit prioritet, stoga su njihove namjere uglavnom neiskrene. Često se u početku predstavljaju kao ljubazne i ugodne žene, ali u sebi skrivaju zlo. One su amoralne i razvratne, prikazane kao bludnice koje se suprotstavljaju patrijarhalnoj slici dobre i poslušne žene. Pod utjecajem kršćanstva poprimaju demonske i dijabolične osobine, a često su uspoređivane sa zmijama i zvijerima. Obično su to žene na visokom društvenom položaju kojeg su uglavnom stekle manipuliranjem i zavodjenjem. Često su vođene željom za raskošnim životom i novcem koji im omogućava slobodan život, ali i željom da budu voljene. Upravo ih ta ljubav najčešće vodi u propast. Svojim postupcima donose uništenje i najavljuju smrt, a često i njihovi životi završavaju tragično. Takve osobine dolaze do izražaja i kod fatalnih žena hrvatske književnosti. Šenoina Klara predstavlja prototip fatalne žene u hrvatskoj književnosti. Ona je samouvjereni i hrabra žena koju ništa ne može spriječiti da ostvari svoje ciljeve. Ipak, iskrena ljubav koju osjeća prema Pavlu pretvara ju u ubojicu, a njegova mržnja i odbijanje odvede ju u stanje potpunog ludila. Neuzvrćena ljubav odvodi u propast i Kovačićevu Lauru za koju možemo reći da je najbolje oblikovan lik fatalne žene u hrvatskoj književnosti. Laura je čarobno lijepa, pametna i snalažljiva. Unatoč traumatičnoj prošlosti, svoj život živi slobodno i nitko joj to ne može oduzeti. Fatalni se elementi javljaju u trenutku kada gubi svoju jedinu pravu ljubav Ivicu. Ona postaje ubojica koja uništava sve pred sobom, u čemu i sama uživa. Svoj tragičan kraj doživljava na kraju romana kada umire. Smrću svoj kraj doživljava i Krležina barunica Castelli. Ona, premda ne posjeduje sve karakteristike fatalnih žena oblikovanih u 19. stoljeću, jednako je važna za hrvatsku književnost. Kao i Klara i Laura, iznimno je lijepa i inteligentna žena. Prikazana je kao bludnica koja se koristi

svojom ljepotom kako bi ostvarila sve što poželi. Prvenstveno je vođena novcem te se iz ničega uzdiže do imućne žene koja uživa u svim raskošima života. Sve tri fatalne žene svojevrsan su pokretač radnje. One tvore gotovo sve važne zaplete, kao i rasplete. Svojim ambivalentnim obilježjima one stvaraju napetost u djelu te tako privlače i sadržavaju pozornost čitatelja. Fatalna žena prikaz je svih predodžbi i misli koje nisu društveno prihvatljive. Svakako predstavljaju jedan od najživljih likova hrvatske književnosti 19. i 20. stoljeća.

8. POPIS LITERATURE

1. Anonimno (2008): *Brief and to the Point. The Femme Fatale Throughout History*. <http://briefandtothepoint.blogspot.com/2008/07/femme-fatale-throughout-history.html> (datum zadnjeg posjeta: 5. rujna 2023.)
2. Bobinac, M. (2012). *Uvod u romantizam*. Zagreb: Leykam international.
3. Gašparović, D. (1977). *Dramatica krležiana*. Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost Saveza socijalističke omladine Zagreba.
4. Gjurgjan, Lj. I. (2004). Od Eve do Laure. *Dani Hvarskog kazališta*, 30 (1), 311-320.
5. Gjurgjan, Lj. I. (2003). Fetišizam, vampirizam i pogledi drugoga u drami Gospoda Glembajevi Miroslava Krleže. *Dani Hrvatskoga kazališta*, 29 (1), 55-66.
6. Jelčić, D. (1971). Ante Kovačić „U registraturi“. *Majstori realističkog pripovijedanja*. (str. 6-39). Zagreb: Školska knjiga.
7. Krleža, M. (2008). *Glembajevi: drame*. Zagreb: Europapress holding.
8. Kovačić, A. (2004). *U registraturi*. Zagreb: Večernji list.
9. Nemeč, K. (2003). Slika žene u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća. *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*. (str. 100-108). Zagreb: FF Press.
10. Nemeč, K. (1995). Femme fatale u hrvatskom romanu 19. stoljeća (Geneza i funkcija motiva). *Tragom tradicije: ogledi iz novije hrvatske književnosti*. (str. 58-75). Zagreb: Matica hrvatska.
11. Oklopčić, B. (2008). Stereotipija u prikazu ženskog lika u genealoškim ciklusima Williama Faulknera i Miroslava Krleže: Eula Varner Snopes i Charlotta Castelli-Glembay. *FLUMINENSIA*, 20 (1), 99-118.
12. Slamnig, I. (1999). *Svjetska književnost zapadnoga kruga*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Solar, M. (2011). *Književni leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.
14. Solar, M. (2003). *Povijest svjetske književnosti*. Zagreb: Golden marketing.
15. Šenoa, A. (2004). *Zlatarovo zlato*. Zagreb: Večernji list.
16. Šicel, M. (2005). *Povijest hrvatske književnosti*. knjiga II. Zagreb: Naklada Ljevak.
17. Šicel, M. (2004). *Povijest hrvatske književnosti*. knjiga I. Zagreb: Naklada Ljevak.
18. Šicel, M. (1997). *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga.
19. Zovko, G. (2016). Klara Gruberova iz Šenoina romana Zlatarovo zlato (1871.). *Hum*, 11 (16), 67-86.

SAŽETAK

Književnost 19. i 20. stoljeća obilježena je trima velikim epohama – romantizmom, realizmom i modernizmom. Romantizam je prožet osjećajima i maštom, realizam vjerodostojnošću pisaca, a modernizam karakterizira stilski pluralizam. U književnosti 19. stoljeća pojavljuje se lik fatalne žene, koji svoj cjelovit oblik dobiva u razdoblju romantizma. Karakteristične osobine fatalne žene su iznimna i čarobna ljepota i sposobnost zavodjenja kojom se koriste kao sredstvo ostvarenja vlastitih ciljeva i zamisli. Fatalne žene su inteligentne, proračunate i snalažljive, ali i amoralne i dijabolične. U hrvatskoj se književnosti lik fatalne žene prvi puta utjelovio u liku Klare iz *Zlatarovog zlata* Augusta Šenoa. Klara je privlačna žena koju čežnja za iskrenom ljubavlju odvodi u propast. Pojavom lika Klare otvaraju se vrata nadolazećim likovima fatalnih žena u hrvatskoj književnosti. U romanu *U registraturi* Ante Kovačića lik fatalne žene utjelovila je Laura. Ona je žena čija ljepota nikoga ne ostavlja ravnodušnim. Njezin lik obuhvatio je sve bitne karakteristike fatalnih žena, od nevidene ljepote do dijabolične osobnosti. Njezina želja da bude voljena i slobodna pretvara ju u hladnokrvnu ubojicu. Karakteristike fatalnih žena uočljive su i u liku barunice Castelli iz drame *Gospoda Glembajevi* Miroslava Krleža. Prikazana je kao bludnica koja se koristi svojim zavodljivim tijelom kao sredstvom za postizanje vlastitih ciljeva. Lik fatalne žene važan je i u pokretanju radnje romana i stvaranja napetosti.